

Xalq şairi, xalqımızın sevimlisi Nəriman Həsənzadənin Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin əziz xatirəsinə həsr etdiyi - "Mənim ədəbi taleyim-Zamanla, tarixlə görüş" adlı kitabını bu sayımızdan başlayaraq qəzetimizdə çap edirik. Bu kitab təkcə ulu öndər Heydər Əliyevin yox, həm də böyük dövlət xadimi, Azərbaycan üçün çox işlər görmüş Nəriman Nərimanovun və elə Xalq şairi Nəriman Həsənzadənin özünün də həyatına həsr olunub. Ümumiyyətlə, yaxşı, xeyirxah insanların bir zamanlar Nəriman Həsənzadəyə və Azərbaycan ədəbiyyatına elədiyi köməkliklər bu kitabda özünün gözəl əksini tapıb.

Əziz oxucular inanırıq ki, bu yazılar sizin xoşunuza gələcək və Nəriman Nərimanovca çamur, çirkab atan adanlara da bir görk və layiqli cavab olacaq.

(Əvvəli ötən saylarımızda)

O vaxt qəbirüstü söhbət zamanı mən şeiri ona oxuyandan sonra haqlı bir iradı olmuşdu:

Zərifə xanımın dəfninə niyə gəlməmişdin? - demişdi.

Həyatımda bəlkə də ilk dəfəydi ki, səmimiyyətlə deyilən sözün ağırlığını, siqlətini hiss edirdim. Mənsiz də Moskvada keçirilən o mərasimə bütün ölkə tökülüb gəlmişdi. Necə olub ki, milyon insanın içində onun sərrast gözləri məni də axtarıb.

O suala cavab vermək mümkün deyildi. Bəlkə heç özü də cavab gözləmədi.

Əlbəttə, mən Zərifə xanımın dəfnində iştirak etmək istəyirdim. Bunun üçün, o vaxtı Mərkəzi Komitəyə də müraciət etmişdim. Cavab vermişdilər ki, Moskvada dəfn mərasimində iştirak etmək rəsmi protokol üzrə olacaq.

Yəni biz səni apara bilmərik.

Bunların heç birini ona demədim. Elə bil ürayımdan keçənləri eşitdi.

Özün gələydin? - dedi. Tez də söhbəti dəyişdi.

Moskvaya getməyimin səbəbini soruşdu: dedim Sara ağır xəstədi. Moskvada yatır. Xəstəxananın adını da dedim.

Dinmədi. Qolundakı saata baxdı. Hiss etdim ki, getməlidir.

Beləcə ayrıldıq.

Gətirdiyim güz dəstəsini Zərifə xanımın qəbri üstə qoymuşdum. Ətrafına düzülmiş dibçəklərdə təzə ətirli güllər əkilmişdi. Yanındakı qəbirlərin birində böyük türk şairi Nazim Hikmət, o birində böyük rus şairi Sergey Yesenin dəfn edilmişdi. Məzarüstü kiçik baryefləri qoyulmuşdu.

Səhəri si gün saat 12 radələrində xəstəxanaya, Saranın yanına qayıdanda gördüm ki, məni axtarırlar. Heydər Əliyev dövlət xəstəxanasının Baş həkimi akademik Trapeznikova zəng vurub xəstənin vəziyyətini maraqlanıb. Bu, kifayət idi.

Heydər Əliyev onda Sov.İKP MK Siyası Bürosunun üzvü, SSRİ Nazirlər Kabinetinin Sədri Birinci müavini, səhiyyə nazirliyi və b. nazirliklərin birbaşa kuratoruydu.

"Tapılmayan" xarici dərmanlar tapıl-

mışdı. Həkimlərin, şofqət bacılarının biri gedib, o biri gəlirdi.

Məşhur azərbaycanlı həkim Əhliman Əmiraslanovla da mən həmin günlərdə o xəstəxanada tanış oldum.

Onun xanımı Hicran xanım da orada həkim işləyirdi. Sara üçün istədiyi ev xərrəyi bişirib gətirmişdi. Mən də, Sara da bu istiqanlı elqızımızı minnətdarlığımız bilirdik.

Sara deyirdi qalxan kimi özüm gedib Heydər Əliyevə minnətdarlıq edəcəyəm. Ona dualar edirdi.

Sara həkimlərin dediyindən bir il artıq yaşadı.

Həyatda bir il yox, bircə an artıq yaşamağın belə dəyərli və əvəzsiz olduğunu məşhur "İliada" əsərinin müəllifi Homer döyüşlərdə yenilməz qəhrəman Axillesin dililə çox təsirli vermişdi: "Ölümlər içində əhəmiyyətli qəhrəman, ən kasıb kəndlinin sonuncu maddur olmağa belə hazıram".

İndi Bakıda, mərhum Zərifə xanımın yas mərasimi zamanı Moskvadakı görüşüm və qəbiristandakı söhbətlər yenidən bir kino lenti kimi gözüm önündən gəlib keçirdi.

İstədiyi şair, yazıçı dostlarını dəvət etmişdi. Mərhum Dilbazi xanım, Bəxtiyar Vahabzadə, Qabil, Anar, Fikrət Qoca və mən hüznü anlarında onun yanındaydıq. Zərifə xanımın xatirəsinə həsr etdiyim ikinci şeirim oxudum. Şeir prezident Heydər Əliyevin başqa ölkə prezidentləri ilə (bəzən tək, bəzən də qızı Sevil xanım-la birgə) görüşlərinə həsr olunmuşdu.

Bu şeirin əlyazmasını da alıb qoltuq cibinə qoydu. Təşəkkür etdi.

Qələm qoldaşları zarafatla dedilər ki, yəqin bu şeiri də cənab Prezident müəllifdən xəbərsiz çap etdirəcəkdir.

Amma çap etdirə bilmədi. Bir az sonra ürayından müalicə olunmaq üçün Amerikaya, Klivlend xəstəxanasına yola düşdü.

Hamının köməyinə çatan bir şəxsiyyət, dövlət başçısının indi bir həkim köməyinə ehtiyacı var idi...

Heydər Əliyevin məhəbbəti də nümunəydi. Mən İskəndər Makedoniyalıdan üzü bəri üç böyük hökmdar, dövlət başçı-

Mənim ədəbi taleyim - zamanla, tarixlə görüş

(Ümummilli lider Heydər Əliyevin əziz xatirəsinə)

sı tanıyıram ki, onlar öz sevdiyi xanımın xatirəsinə əbədləşdirmiş, onların abidəsi zaman-zaman insanların ziyarətinə çevrilmişdir. Maraqlıdır ki, onların üçü də türkdü. Sevdikləri xanımları da türk qızıdır. Abidöləri tikən memarlar, heykəltəraşlar da türk olublar.

XII əsrdə Atabəylər dövlətinin başçısı Atabəy Şəmsəddin Eldəniz böyük memar Əcəminin zəkasiyla Naxçıvan şəhərində özəmətli "Möminə xatun" türbəsi ucaldı; XVII əsrdə Moğol hökmdarı Cahan şah türk memarı ustad Məhəmməd İsa Əfəndiyə sifariş verərək, Mümtaz Mahal Banu Bəyimin xatirəsinə əbədləşdirmək üçün, Hindistanın Aqra şəhərində "Tac Mahal" türbəsinə tikdirib;

XX əsrdə Müstəqil Azərbaycan dövlətinin banisi Heydər Əliyevin istəyiylə Zərifə xanım Əliyevanın xatirəsinə ən gözəl, ən baxımlı heykəli böyük memar heykəltəraş Ömər Eldarov yaradıb.

Heydər Əliyevin adı və soyadı - o vaxtı SSRİ məkanında və bütün dünyada Azərbaycanlılığa çağırış idi. Qədim tarixi, yüksək mədəniyyəti olan milləti millətin özünə və dünyaya tanımaq vasitələrindən biriydi.

Heydər Əliyev Prometey kimi insanlara işıq paylasa da, özü işıq kimi yanır, nurunu heç kəsdən əsirgəmədi. Biz onun işıqlandırdığı yolun yolçularıyıq.

Biz - xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə, şərşünas prof. Rüstəm Əliyev, şair və alim Qasım Qasımzadə və mən Naxçıvanda, onun yanında olanda sarsıntılar keçirən bu şəxsiyyətin necə möhkəm iradəyə və ruh yüksəkliyinə sahib olduğunu görüb milli qürur hissi keçirirdik.

O, Azərbaycanın səadətini düşünür, özü məişət ehtiyacları içində ola-ola, Muxtar Respublikanı iqtisadi böhrandan, aqlıdan xilas etmək yollarını aradığını bizimlə dostcasına bölüşürdü.

Çox sınıxmışdı. Qabağında stolun üstə balaca diktafon var idi.

Yadıqar şəkli çəkirdik.

Yaxın qohumu, indi Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri cənab Vəlif Talıbovğilin çox da böyük olmayan evlərində qalırdı.

Biz ilk dəfə o vaxt Vəlif müəllimi - bu sudaqətli, siyasi yetkin azərbaycanlı gənci gördük. Onun övlad məhəbbətilə Heydər Əliyevi sevdiyinin və ona təmənənsiz xid-

mətlərinin şahidi olduq.

Ulu Öndərlə bir dəfə də İstanbulda təsadüfən görüşdüm. Onda mən Respublika Ali Sovetinə (hansı təqiblərlə olsa da) deputat seçilmişdim.

Artıq Heydər Əliyev Naxçıvan-İqdir Dostluq körpüsünü çəkmişdi.

Ürəkdən təbrik elədim. Gülümsədi.

Bəs, körpünün açılışına niyə gəlməmişdin? - dedi.

Canlı heykəl kimi qarşımda ucalan əvəzsiz hafizə və ürək sahibinə cavab verməyə söz tapmadım. Türkiyə Böyük Millət Məclisinin spikeri Hüseyin Çindruqun dedi: "Sabah lazım gələ, o Dostluq körpüsündən Azəri qardaşlarına kömək üçün türk tankları keçəcəkdir" - sözlərini xatırladım və özünə də dedim. Səmimiyyətlə gülümsədi. Razılıq elədi.

Mənim yaşadım olan ziyalıların həyatında və ədəbi taleyində Heydər Əliyevin əvəzsiz rolu olmuşdur; çünki bu ziyalılar onun yorulmadan və əzmkarlıqla gördüyü dövlətçilik işlərinin canlı şahidləriydilər.

Yadımdadı, mənim də iştirakçısı olduğum ölkə üzrə keçirdiyi referendumda demək olar ki, hər bir vətəndaş ilə məsləhətləşəndən, razılıqdan sonra qəbul edilən Konstitusiyamızda Azərbaycan dilinin dövlət dili olması barədə tarixi qanun imzaladı.

Yazıçılarla, alimlərlə görüşlərində tariximizin elə məqamlarına toxunur, elə yazılmamış, lakin millət üçün çox vacib olan qatlarını qaldırırdı ki, onun geniş miqyaslı mütləsinə heyran olmaq mümkün deyildi. Tövsiyələri bizim könül tarlarımıza yaradıcılıq toxumu səpir, sonra da onlar bitirdi.

Bir dəfə yazıçılara müraciətlə demişdi ki, XIX əsr xalqımızın həyatında çox maraqlı, çox zəngin bir dövr olub. Amma o vaxtdan danışıqda, mən Mirzə Fətəli Axundovun "Puşkinin ölümünə Şərq poeması"ndan savayı başqa bir əsər adı çəkə bilmərəm.

Yazılmamış tariximiz "xam torpaq" idi. Bundan sonra uzun müddət "Zümrüd quşu" adlı epik-dramatik poema üzərində işlədim. Bu mövzunu mənə Ulu öndər verdi. Böyük rus şairi A.S.Puşkin 1829-cu il rus-türk müharibəsi zamanı Qarabağ atlıları ilə, Şirvan polkunun əsgərlərlə görüş-

şüb, onların haqqında geniş yazmaq istəyib. Fərhad bəyin, Fərəculla bəyin şəkillərini çəkib. Feldmarşal Paskeviç Puşkinin bu görüşlərinə qışqanıb və onun Qafqaz səfərindən yarımçıq qayıtmasına səbəb olub. Bunlar tarixi faktlardır.

Altı cildlik "Qafqaz müharibəsi" əsərinin müəllifi tarixçi Vasili Potto öz kitabında hələ o vaxt yazardı: "Puşkin Qafqaza məxsusdu".

Moskvada yaşayan böyük Sovet şairi Vladimir Solouhin Xalq yazıçısı mərhum İsmayıl Şıxlıdan mənə göndərdiyi məktubda (məktub arxivimdədir) "Zümrüd quşu" əsərinin əlyazmasını yüksək qiymətləndirirdi. Tərcümə edəcəyəm söz vermişdi. Lakin məni Bakıda tələsdirdilər... Mən poemamın əlyazmasını ondan alıb, Moskvada yaşayan başqa bir rus şairinə verəsi oldum. Əsərin rus dilinə tərcüməsini "Literaturniy Azerbaydjan" jurnalı iki nömrəsində tam şəkildə yox, ixtisarla çap etdi.

Mən sonra bildim ki, bu da məqsədlə olub (təəssüf ki, bu, ayrıca bir söhbətin mövzusu). Lakin əsəri Ulu öndər oxudu və məni qiymətləndirdi.

Həmin günlərdə "Əməkdar İncəsənət xadimi" fəxri adı ilə təltif olundum.

"Qoy ədalət zəfər çalsın" - Heydər Əliyevin iş prinsipi, yaradıcılıq üslubuydu. Mən də ali məktəb tələbələrini həyatından bəhs edən "Kimin sualı var?" adlı irihəcmli poemamı yazanda, eyni ruhda köklənmişdim.

Lakin "Aldığı arxada ərə gedənlər, sizə kiçik olsun, bizə də rəhbər", yaxud: "Qanmazın qanana hökm elməsi həyatın daimi faciəsidir" kimi misralar Yazıçılar İttifaqının rəhbərliyində kiməsə xoş gəlməmişdi. Redaksiyaya zəng vurub məni hədələdilər və sonra da "yoldaşlıq" məhkəməmi qurdular. Hətta, həyat yoldaşım Saraya qonşular deyibmiş ki, Nəriman iclasdan sonra həbs ediləcəkdir. Bərk stress keçirmiş, birbaşa İttifaqa - mənim "məhkəməm" gedən otağa gəlmişdi. Mərhum qələm dostlarım Cəbir Novruz və Xəlilə Həsəlova onun qoluna girib sakitləşdirmişdilər...

Həyat yoldaşım Sara mənəndən xəbər-

siz, vəzifəli bir qohumumuzun üstə gedib ki, kömək eləsin. Hesab etəyib ki, bəlkə onun bir zəngi kifayət edər. Yaxasını çəkmişdi. Çünki ittiham ağır idi. Ağırlaşdırılmışdır.

Mərhum şairimiz Bəxtiyar Vahabzadənin kəlamlarından biri bələydi: "Nöşün ki, lazımdı." Yəni hər şey aydıdı. Bu "aydın" məsələyə "Kimin sualı var yazmışdım o vaxt, cavabı özümdən istəyirdilər" adlı bir şeir həsr etmişdim.

...Qalxdı kürsüsündən bir laureat, öz doğma dilində yazmayan ədib. Əsər görəkli, Amma gəl anlat, - Birinci katibdi burdakı hədəf.

... "Bu mənəm, mənimdi burdakı su-
rət...",
deyirdim yozmayın, başqadı söhbət.
"Bu nədir, bəs bu nə?..." -
sualları çox.

üstümə yağırdı istehza, gülüş.
O zaman yaxşı ki, 37 yox,
ya 82-ydi, ya da 83.
Filankos, filankəs, bir də filankəs,
hələ filankəs də ordaydı... qərəz...

Həmişə mənə arxa, dayaq olan Ulu öndörün 90 illiyinə həsr etdiyim bu əsərdə bəzi hadisələrin üstün sakitcə keçə bilmədim... Çünki başına açılan bu oyunların qarşısını alan yeganə dayaq Heydər Əliyev oldu...

İttifaqda mənə qayğı göstərən gənc və yaşlı qələm dostlarım da var idi. Onları indi də minnətdarlıq hissiylə xatırlayıram, görüşürəm. Bu gün də məni istəyənlər, varlığını sevinənlər az deyil...

İş o yerə çatmışdı ki, mərhum akademik Həsən Əliyev və mərhum Rabitə naziri Cümşüd Rəsulbəyov məni tanıdıqlarına görə, bu məsələdən narahat olmuş və "işə" qarışmışdılar.

Onların hər ikisi ədəbiyyatımızın, eləcə də yazıçıların yaxın dostlarıydı. Dünyanın xeyirxah, nadir insanlarından idilər. "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetinin hər nömrəsini alıb oxuyurdular. Akademik Həsən Əliyev həm də bizim qəzetin müəllifiydi, məqalələrlə çıxış edirdi.

"Kimin sualı var?" - yazmışdım o vaxt. cavabı özümdən istəyirdilər. ...Məhkəməmi qurdu İttifaqımız, müstəntiq yox idi arada yalnız...

Onda Rəsulbəyov cavab istədi, məni Akademik vermədi ələ. Onda Səməd Vurğun daha yox idi, Nizami Cəfərov gənc idi hələ." "Poylu - beşiyim mənim" Poemasından

(Ardı var)

Nəriman HƏSƏNZADƏ

